

контрольного управління та відповідних фінансово-контрольних підрозділів в областях. Головним завданням цього фінансово-контрольного управління МВС України має бути здійснення комплексного контролю фінансово-господарської діяльності усіх можливих підприємств, установ і організацій під час дослідних перевірок матеріалів та досудового розслідування кримінальних справ, порушених відносно осіб, які підозрюються у здійсненні тінювих операцій.

При цьому слід враховувати, що компетенція фінансово-контрольного управління МВС України не завжди співпадатиме з його компетенцією щодо вжиття фіскальних заходів. Слід передбачити також порядок взаємного інформування підрозділів фінансово-контрольних управлінь МВС України та інших контролюючих органів про факти виявлених порушень та вжиті заходи. Так, при встановленні порушень норм з регулювання обігу готівки матеріали перевірок фінансово-контрольні управління МВС України повинні передавати для вжиття заходів у податкові органи. Відповідно при виявленні порушень Закону України "Про ціни і ціноутворення", матеріали перевірки для застосування санкцій мають передаватися інспекціям з контролю за цінами.

Створення фінансово-контрольного управління МВС України повинно об'єднати зусилля ревізорів і працівників правоохоронних органів в єдиний та безперервний процес - від виявлення протиправних дій в економічній сфері до прийняття кінцевого рішення про направлення справи до суду. Це дозволить розкривати складні господарські злочини з використанням оперативних можливостей підрозділів МВС України, служби безпеки, податкової міліції і професійних знань і навичок ревізорів, усунути міжвідомчі бар'єри у тлумаченні й застосуванні фінансового, кримінального та кримінально-процесуального за-

конодавства, підвищить відповідальність за кінцеві результати у боротьбі зі злочинністю у господарській сфері й підвищення економічної безпеки держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19.06.2003 р., № 964-IV // Урядовий кур'єр. – 6.02.1997.
2. Конституція України. –К.: Юрінком, 1996. –79 с.
3. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. –К.: ВІСІК, 1999. –464 с
4. Дубровіна О.О. Забезпечення економічної безпеки – функція держави // Енергетика: економіка, технології, екологія. –2001. –№ 4. –С.6-9.
5. Тамбовцев В.І. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы // Вестник МГУ. Сер.: Экономика. –1995. –№ 3. –С.3-9.
6. Бандурка А.М., Лукин В.А., Поникаров В.Д. Основы судебной бухгалтерии. –Х.: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. –336 с.
7. Куркін М.В., Поникаров В.Д. Ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів. –Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. –412 с.
8. Черевко О.В. Детінізація економіки (аналіз, оцінка та механізм зниження рівня тінювої економіки). –К.: ВД "Корпорація", 2004. –94 с.
9. Закон України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" від 21.12.2000 р., № 2181-III // Урядовий кур'єр. –24.08.2001. –№ 139.

Надійшла до редколегії 12.06.2004

ПОНИКАРОВ В.Д. РОЛЬ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Рассмотрены основные угрозы национальной безопасности Украины и приведены факторы и следствия развития теневой экономики; проанализирована современная экономическая преступность и предложены направления развития системы финансово-хозяйственного контроля в государстве.

PONIKAROV V.D. THE ROLE OF THE FINANCIAL-ECONOMIC CONTROL IN MAINTENANCE OF ECONOMIC SAFETY OF THE STATE

The basic threats of national safety of Ukraine are considered and factors and consequences of development of shadow economy are given; the modern economic criminality is analyzed and directions of development of system of the financial-economic control in the state are offered.

УДК 332.122:346.548

О.С. ПРЯДКО

Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Розглянута практика створення вільних економічних зон в державі.

На сьогоднішній день соціально-економічний розвиток держави відбувається в умовах переходу від адмініст-

ративно-командних методів управління до ринкового регулювання соціально-економічних процесів, зростає ступінь децентралізації та регіоналізації економіки, а отже, економічна і фінансова самостійність регіонів є найважливішою умовою стабільності державного устрою. Таким чином, забезпечення економічної безпеки регіону шляхом оперативного усунення економічних, соціальних та політичних загроз на місцях є надзвичайно актуальним.

Саме тому питання підвищення рівня економічної безпеки на регіональному рівні розглядається у працях Я.Е. Жаліли, Ю.Г. Лисенка, В.К. Сенчакова, Н.Л. Чернової, С.Г. Міщенко. Згідно досліджень останнього [1, с.6] до забезпечення економічної безпеки регіону слід віднести такі складові, як: виробнича, соціальна сфери та ресурси; вплив зовнішнього середовища; стратегічні та тактичні цілі розвитку регіону; зовнішні та внутрішні загрози економічної безпеки регіону.

Але на нашу думку, до системи управління економічною безпекою регіону окрім розробки та реалізації програм по забезпеченню економічної безпеки регіону, вирішення проблеми необхідної кількості матеріальних, трудових та інформаційних ресурсів, визначення пріоритетів розвитку регіону, слід додати використання ефективних інструментів забезпечення економічної безпеки регіону. Одним із таких інструментів є особливі територіально-господарські утворення у вигляді вільних економічних зон (ВЕЗ), заснування яких сприятиме з одного боку економічному підйому, розвитку підприємництва, відновленню зайнятості та створенню нових робочих місць, припливу інвестицій та ефективному використанню наявного виробничого потенціалу, а з іншого прискорює економічний розвиток "проблемних" територій та залучення в Україну іноземних інвестицій.

Основними перевагами цього інструменту є:

- системність впливу на економіку країни через належність до інструментарію кожної складової економічної політики (інвестиційної, регіональної, зовнішньоекономічної, інноваційної і т.д.);
- наочність, оскільки ВЕЗ - це визначена територія, на якій встановлюється і діє спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України, тобто зони здатні виконувати функцію полігона, експериментальної території для апробації різних ринкових нововведень та спроможні стати джерелом структурних перетворень у приймаючій країні, здійснювати модернізуючий вплив на економіку приймаючої країни через демонстраційний та навчальний ефекти при обмежених імовірних негативних результатах діяльності зони через невелику площу території [2];
- значна відпрацьована практика щодо створення ВЕЗ, що дозволяє визначити теоретичні засади, на яких вони повинні формуватися, і які пояснюють особливості їх функціонування;
- підвищення ступеня інтегрованості приймаючої країни до світового господарства;
- ефективне залучення до національної економіки іноземних інвестицій, спроможність системи ліцензування та відбору, характерної для зон, стати "фільтром" на шляху проникнення в країну капіталів з низьким технологічним

наповненням, спекулятивних капіталів, перенесення до приймаючої країни екологічно брудних підприємств [3];

- збільшення експортного потенціалу приймаючої країни;
- стимулювання вітчизняних фірм до підвищення свого технічного та технологічного рівня;
- залучення прямих зарубіжних інвестицій малих і середніх фірм до зон, які є мобільнішими і мають простіший механізм керівництва, ніж великі компанії;
- ефективна зайнятість населення;
- полегшення переходу від закритої до більш відкритої економіки (виконання ролі "буфера" в процесі трансформації економіки);
- підвищення рівня життя населення спочатку певного регіону, а згодом і всієї країни;
- підвищення інноваційних можливостей території та "актуалізація" її порівняльних переваг.

Сьогодні в Україні функціонує 11 вільних економічних зон, а спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку запроваджено у 9 регіонах. Загальна територія, на яку поширюється режим ВЕЗ і ТПР становить 10,5 % території держави, з них - 10,3 % - ТПР, 0,2 % - вільні економічні зони [4].

Основними пріоритетними видами економічної діяльності у ВЕЗ та ТПР є сільське господарство, добувна промисловість, харчова промисловість та переробка сільсько-господарських продуктів, текстильна та легка промисловість, виробництво деревини та виробів з деревини, хімічна промисловість, металургія та оброблення металу, виробництво електроенергії, газу та води, будівництво та виробництво будівельних матеріалів, туристсько-рекреаційна сфера, транспорт і зв'язок, дослідження та розробки в галузі природничих і технічних наук, освіта та охорона здоров'я.

Основними пільгами підприємствам, які є суб'єктами ВЕЗ та ТПР, є звільнення від:

- оподаткування прибутку підприємств або оподаткування підприємств за зниженою ставкою [5];
 - оподаткування інвестицій;
 - сплати мита та ПДВ при імпорті та реалізації інвестиційних проектів;
 - обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті;
 - сплати за землю;
 - сплати зборів до деяких бюджетних фондів;
 - а також спеціальний порядок ввезення (вивезення) товарів із застосуванням пільг зі сплати мита та ПДВ.
- Лише за 2003 рік функціонування ВЕЗ та ТПР характеризується такими основними результатами їх діяльності¹:
- з початку функціонування органами управління ВЕЗ та територіями пріоритетного розвитку (ТПР) затверджено 764 інвестиційні проекти, у тому числі на ТПР - 552, у СЕЗ - 212;
 - загальна конторисна вартість усіх затверджених

¹ Інформація про результати діяльності спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності за грудень 2003 року [5].

проектів становить 5 млрд. доларів США, у тому числі іноземні інвестиції – 1,5 млрд. доларів США (30 % від загальної кошторисної вартості проектів);

- у процесі реалізації інвестиційних проектів суб'єктами господарювання з початку функціонування залучено інвестицій на суму 1,4 млрд. доларів США (або 28 % від кошторисної вартості проектів), з них іноземних - на суму 473,5 млн. доларів США (33,8 % від залучених);

- найбільшу частку в освоєних інвестиціях складає обладнання – 3,9 млрд. гривень (56,9 %), копії – 809,1 млн. гривень (11,8 %), сировина та матеріали – 682,5 млн. гривень (10 %);

- створено 44,6 тис. та збережено 75,8 тис. робочих місць;

- реалізовано товарів, робіт, послуг на суму 25,3 млрд. гривень, у тому числі на експорт – 8,8 млрд. гривень (34,8 % від загального обсягу реалізованої продукції суб'єктами спеціального режиму);

- до бюджетів усіх рівнів у грудні 2003 року за рахунок реалізації інвестиційних проектів надійшло 191,4 млн. гривень, у тому числі по податку на прибуток – 4,8 млн. гривень, податку на додану вартість – 140,2 млн. гривень, прибутковому податку з громадян – 14,9 млн. гривень. Найбільше надходжень було отримано від суб'єктів господарювання ТПР Донецької області – 150,5 млн. гривень (78,6 % від загальної суми надходжень). СЕЗ “Закарпаття” – 11,9 млн. гривень (6,2%) та ТПР в м. Харкові – 7,8 млн. гривень (4,1 %);

- протягом грудня 2003 року суб'єктам ВЕЗ та ТПР надано пільг на суму близько 337,2 млн. гривень, у тому числі: податок на прибуток – 33,9 млн. гривень, податок на додану вартість – 43 млн. гривень, увізні мито – 258,3 млн. гривень. Найбільше пільг було надано ТПР Донецької області – 252,3 млн. гривень (74,8% від загальної суми пільг), ВЕЗ “Донецьк” – 27 млн. гривень (8 %), ВЕЗ “Закарпаття” – 27 млн. гривень (8 %) та ТПР Житомирської області – 9,4 млн. гривень (2,8 %).

Але не можна сказати, що функціонування вільних економічних зон може усунути всі загрози економічній безпеці регіону. Аналіз діяльності вільних зон в Україні виявляє суттєві недоліки державного регулювання їх створенням та функціонуванням:

1. Регулятивна основа є дуже нестабільною. Так, держава періодично намагається відмінити пільги, хоча практика показує, що запропоновані податкові і митні режими є ефективними, а це негативно впливає на реалізацію інвестиційних проектів.

2. Загальні положення про вільні зони мають суттєві недоліки: невизначеність основних понять, занадто жорстко обмежені типи зон, надання широкого кола повноважень адміністративним органам, що дозволяє їм активно втручатися в підприємницьку діяльність підприємства і призводить до роздутості бюрократичного апарату, а також зосередження в руках держави всього фінансового сектору, в той час як нормативно-правова база щодо створення та функціонування вільних зон повинна створити належну правову основу для заснування.

3. Відбувається створення державою умов для розвитку монополізму, оскільки, по-перше, перевага надається

підприємствам певних регіонів, які можуть займати монополістичне становище на ринку по відношенню до підприємств інших регіонів, а, по-друге, завищені вимоги до вартості проекту не дозволяють розвиватися малому і середньому бізнесу.

4. Недодільним є одночасне заснування значної кількості спеціальних економічних зон без набуття досвіду їх функціонування, оскільки одночасне запровадження на значних територіях країни великої кількості спеціальних зон та територій із спеціальним інвестиційним режимом, без достатнього практичного досвіду їх діяльності, може призвести до непередбачених наслідків.

5. Негативним наслідком функціонування вільних зон є нерівномірне вкладення інвестицій у розвиток цих територій по окремим регіонам, де запроваджено спеціальний режим інвестування. Наприклад, із 22 міст та 5 районів у Донецькій області, на територіях яких запроваджено спеціальний режим інвестування, основна частка інвестиційних ресурсів зосереджена у містах Донецьк, Горлівка, Красноармійськ та Маріуполь. Проте, до територій, де проблема закриття шахт і вивільнення значної чисельності шахтарів є найбільш складною, інвестиції так і не надходять (Новоградівка, Жданівка, Селідове, Сніжне, Торез, Шахтарськ, Дзержинськ).

Але непродуманість державного регулювання діяльності вільних зон на макроекономічному рівні посилюються низкою недоліків державного управління діяльністю вільних зон на мезоекономічному рівні, такими як:

- занадто розгалужена і не завжди ефективна система органів управління діяльності ВЕЗ;

- невизначеність переліку проблем та відсутність пропозицій щодо їх вирішення;

- занадто складна процедура отримання інвестором статусу суб'єкту ВЕЗ;

- відсутність фахівців в області інвестиційної діяльності, фінансів, маркетингу і управління;

- недостатнє інформаційне забезпечення діяльності зон і т.д.

Таким чином, важливою причиною стримування комплексного соціально-економічного розвитку підприємств вільних зон, повільного здійснення ринкових перетворень на місцях, загострення багатьох соціальних, економічних, екологічних та інших проблем в регіонах є несистемність і невизначеність державної політики. Ці недоліки повинні бути розглянуті і усунені; і тільки це дозволить сподіватись на значний економічний ефект від вільних економічних зон, діяльність яких є необхідною складовою комплексу заходів з підвищення рівня економічної безпеки як регіону їх розташування, так і держави загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міщенко С.Г. Моделювання процесів управління економічною безпекою регіону: Автореф. дис... канд. екон. наук /Донецький держ. ун-т. –Донецьк, 2000. –17 с.

2. Пила В.І., Чмир О.С. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія і практика: Навчальний посібник. –К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. –328 с.

3. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент іннова-

цінно-інвестиційного розвитку підприємств України. -К.: Т-во "Знання", 1999. -514 с.

4. Узагальнена інформація щодо створених БЕЗ та ТПР зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності // Офіційний сайт Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції. -URL: www.me.gov.ua.

5. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" від 13.10.1992 р., № 2673 // ВВР України. -1992. -№ 50. -Ст.676.

Надійшла до редакції 10.06.2004

ПРЯДКО О.С. СВОБОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗОНЫ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА

Рассмотрена практика создания свободных экономических зон в государстве.

PRJADKO O.S. FREE ECONOMIC ZONES AS THE TOOL OF MAINTENANCE OF ECONOMIC SAFETY OF REGION

Practice of creation of free economic zones in the state is considered.

А.О. СТОЛБОВСЬКИЙ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 338:330.101.54(477)

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аналізуються підходи до визначення економічної безпеки України та її підсистем; пропонується модель співвідношення складових із іншими підсистемами національної безпеки держави.

Економічна безпека України є найважливішою складовою національної безпеки нашої держави. Наскільки міцний господарський потенціал має країна, як сильно вона захищена від фінансових криз і зовнішнього економічного тиску, – саме від того залежить сталий розвиток економічної системи, добробуту населення та стабільності державних інститутів.

Взагалі, економічна безпека є досить молодого наукою. Офіційного визнання на Заході вона отримала з 1985 р. [1, с.14], а в Україні – близько 10 років назад [2, с.4]. Сьогодні вчення про економічну безпеку розвивається швидкими темпами. Так, найактуальніші питання з цієї галузі знайти своє відображення у працях О.І. Барановського [3], М.М. Єрмошенка [1], О.М. Бандурки, В.Є. Духова, К.Я. Петрової, І.М. Червякова [4], В.Г. Шлемко, І.Ф. Бінько [5], Жаліло [6], Г.А. Пастернак-Таранушенка [2], А.І. Сухорукова [7], В.Мунтіяна [8], А. Городецького [9] та інших, які створили підґрунтя подальших розробок у сфері економічної безпеки.

Проте, багато проблем досі залишається невирішеними. Так, дискусійним питанням є визначення складових частин економічної безпеки. Система економічної безпеки розвивається в рамках безпеки національної і у тісному зв'язку із іншими її елементами. Останні, опосередковуючи економічні відносини, дають привід говорити про їх

віднесення до системи економічної безпеки. Проте, це некоректно, так само, як і виділення нових, більш дрібних підсистем.

Тому, завдання статті ми вбачаємо у визначенні складових економічної безпеки держави і пропонуванні моделі їх співвідношення між собою та з іншими підсистемами національної безпеки України. У процесі дослідження необхідно проаналізувати різні підходи до визначення економічної безпеки держави та її складових.

Переходячи до основної частини статті, спочатку розглянемо, що саме розуміється під терміном "економічна безпека".

Так, професор Г.А. Пастернак-Таранушенка під економічною безпекою розуміє "...стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення і розвитку умов для гідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців" [2, с.29]. Я. Жаліло трактує економічну безпеку як "...складну багатофакторну категорію, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб власного населення держави на якомусь визначеному рівні, з метою протистояння дестабілізуючій дії різноманітних чинників, внутрішніх та зовнішніх, а також з метою забезпечення конкурентоспроможності національній еко-